

Felfénylés – hellén igézet

CSEH KÁROLY: ARANYHÁLÓ

Cseh Károly Borsodgeszten született, 9 éves korától versel. Mezőkövesdi gimnazista, 17 éves, amikor első verse megjelenik a Matyóföldben. Maturandusként Radnóti-ról írja érettségi dolgozatát, majd egri főiskolásként a szakdolgozatát is. Halmajon, egy Miskolc melletti kis faluban tanított 12 éven át. Jelenleg Mezőkövesden él, a városi művelődési osztály vezetőjeként dolgozik. A miskolci Kelet alkotókör tagja, az Észak-Magyarország Látókör című irodalmi rovatának szerkesztője.

Az írás elemi szükséglete. A versírást az önmagával való találkozás esélyének, az élet és a világ ajándékának tekinti, amelyet az emberekhez való tartozás izzít nemes-sé. Hosszú pályakezdés, számos napilapban és irodalmi folyóiratban való publikálás után, 1989-ben jelent meg első verskötete: *Borostyánkő és kaszaélek*. A várakozás valódi érlelődést hozott. Az eklekticizmus, a retorika, a közhelyek veszélyétől való szabadulás folyamatát tükrözi. Indulásának termése zömében a közvetlen élménylra körébe tartozik, célja az öntanúsítás. Igyekszik a korai statikus, távlat nélküli állapotokat, hangulatokat rögzítő versek köréből kilépni, a dinamikusabb, távlatosabb eszközökkel kísérletezni. Költészetében megszaporodnak a látomáselemek, felerősödnek a mitológiai, bibliai sugallatok. Költői inspirációi összetettebbekké válnak, kerüli a sablon- és közhelyszerűt. Új lehetőségként jelenik meg nála a drámaiság, a lét tragikum, az elmúlás. Láttató erejű metaforákat keres, árnyaltságra törekszik, ezt jelző-használata is bizonyítja.

A szépséghez ragaszkodik, az élet, a létezés értelmét látja benne. A kritika ellene: túl szépen ír. Erre az ő válasza: túl rideg a világ. A csend, a meditáció embere, aki tud csodálkozni, rácsodálkozni rebbenésnyi mozzanatokra. Az éterivé emelt világ felé keresi a kiutat, a felülemelkedésben, a nyitottságban. A szépség és hűség kettős vonzásából láthatóan az előbbi felé törekszik.

Vándornak, utazónak érzi magát, köztes létállapotban is a bűvölő, fénylő szépség, a bensőségérték, az igézet elkötelezettje. *Között* című versének vallomása is a szépségeszményhez kötődik: „...utazz tovább az időben / szedd csokorba az állomások fényeit...” Ez az áradó, sugárzó lélekállapot védekezés is az elmúlás szorítása ellen. A létezés misztériumát átélő lélek a hétköznapiok fölé emelkedik, a létezés csodájára, a szerelemre áhítozik.

Második – ízlésesen illusztrált és tipografizált – verskötete, az *Aranyháló*, a miskolci Új Bekezdés Irodalmi Alkotócsoport és Művészeti Egyesület kiadásában, *Vass Tibor* tömör előszavával jelent meg.

A címadás – a motívum számos változatán túl – a mitológiai aranyhálót idézi, amelyet a „teremtő” kovács, Héphaisztosz készített Aphrodité és Árész törbe csalására. Hasonlóan készíti a költő a verset a valóság és szépség „törbe ejtésére”. A háló – különösen a szerelmes versekben – az Örök Asszonyit, a mindenség, főképpen a *belső végtelen* hármasság egységének összefüggéshálóját jelképezi.

A kötet kompozíciója a hármasság jegyében fogant: hármásokra és ezek hatványaira épül. Mindig valamely hárommal osztható számú versnél található *Urbán Tibor* értékes grafikái is: szám szerint kilenc, a borító grafikájával együtt tíz. (A szám-

misztikából ismert háromszor három plusz egy, vagyis a tíz a teljességet jelenti: a tökéletes számot.) A hármasság elve érvényesül a 9 és 18, valamint 9 és 9 versből álló ciklusokban is. (A szerelmes ciklusban található a 18 vers!)

A transzcendenssé emelt valóságból, a létélményből indít az első ciklus: a *Közellét álma*. A transzcendencia a szerelmes versekben új, szinte érintésközeli szépségben ragyog, és a mindenségig tágul: *Fény-tisztás*. A harmadik versciklus, a *Keleti arcvonal* jelképezi mindazt, amin a költő szeretne felülemelkedni, és groteszk módon szeretne rálátni a benne megfogalmazott ellentmondásokra. Ez a verscsokor a kötetegészben úgy ragyogtatja fel a belső fényt, mint felhők közeledtére a nap.

A versek sorrendje döntően – ősi fogás – az évszakok járását követi. Az első ciklus nyár-nyárvég igézetű vallomással indul (*Ausonius délutánja*), és nyári-nyárvégi verssel zárul (*Kakukkszó*), amelyben már a haláltudat mint új motívum is megjelenik. (Ezt Cseh Károly még félve meri megnevezni, pedig már küzd vele, hiszen a létezés alapkérdéseire keres választ gyönyörködtető, fájdalmat enyhítő szavakkal.)

A kötet egysége szinte keleti, „kínai” jellegű. A *rejtett*, az irodalmi formán túli súlyos jelentések („ha a gyökér erős, akkor dús lesz a kalász is”), és a *ragyogó*: a műben szembetűnő erények („Tízezer eszme gyűjtőpontjává / válhat egy sor, ha tündöklőn fényes”) – egyszerre vannak benne jelen. Cseh Károly jelenkorunk újszerű, „misztikus” lírájának igézetében alkot. Rövid versei, a *haikus*, *pársorosok* inkább a felragyogtatást, a vakító sorokat képviselik, rendszerint a transzcendens mondanivaló révén; a *rejtett* pedig a hosszabb versekben domináns. A költő a felfelé vezető belső utat járja be, magasabb lelki szférákban tesz felfedező utat, él át szellemi-lelki kalandot.

A verskötetet formai sokszínűségében az ún. *négyszög-* vagy *blokkversek* mind geometriai jelképek, az állandóságot, a lezártaságot, az időtlenséget szimbolizálják. Lényegét tekintve ennek a típusnak a változata az ún. *trapézvers* is, amely a *véletlenszerűséget*, a teljességnek induló befejezetlenséget érzékelteti. (Afféle „bábéli csonka torony” képzelet inspirálhatta ezt a formát.) A képvers felé irányulás is felismerhetően húzó madárraj és az egy parancsra lendülő kéz képét egyaránt felidéző *Időjelek*ben. Ide sorolható a hajó- vagy mentőkötél alakját felidéző lakonikus tömörségű *Esélyegyenlőség* is. A lakonikusságra példa a „lépés-vers”: *A hadiút fokozatai*. Ezekben rendszerint a groteszk és a politikai töltet a meghatározó.

A cikluszáró versek rendre a sejtlemesség alkotásai is: az előérzeteké, a jövőlátás, pontosabban a jövősejtés (általában a baljós dolgok felé tekintés, amilyenek a jövő sejlík) jellemző rájuk: *Kakukkszó*, *Fehér nesz*, *Időjelek*. Állóképszerű, időtlenséget sugalló modern balladának tekinthető az *Áll egy asszony* és a *Ketten a kertben*. A ráolvasás mágikus ereje dominál – szándékosan, rejtjelezett időmértékes lüktetéssel – a *Nyár-esti parti amnéziában*.

Az új kötet rejtett szimbólumai és az első verskötet, a *Borostyánkő és kaszaélekek* a színjelképei között szerves folytonosság érződik. Az *aranyló* szín valamiképpen mindig az állandóságot, az időtlenséget, a belső fényt érzékelteti; ezzel mintegy perel, vitázik, küzd az idő múlását, a mulandóságot, a közeli elmúlást jelképező *ezüst* szín.

Cseh Károly verskötetében az apró, szinte kézközeli képek uralkodnak, afféle „érintés-mágiájuk” van. A költő „megilleti” a valóság kis mozzanatait, a teremtő érintés szellemében, általa a földi tények „égiessé”, éterivé emelkednek, fényudvaruk felragyog. Költői látásmódja egyre összetettebb, az elementáris szépségvágyat iróniával és

groteszkkal ellenpontozza. A képalkotás tisztulása, tehetségének tömörítő ereje segíti, hogy mind nagyobb dimenziókat képes átfogni: „Felfénylés: Nomád álomban sátrazó melled: napos rögön lepkepár.”

Élő költészetünkben ritkaság, hogy ennyi bensőséges élmény fogalmazódjék meg versben. Fodor András írja a kötetről: „Nekem mindenekelőtt az öntörvényűség, a kevéssel sokat mondás, a kifejezésbeli érzékenység tetszik írásaidban. A tematika is rokonszenves; kivált azért, mert szerelmi verseknek ezt a személyes, közvetlen hangját alig hallom ifjabb pályatársaimtól.” Kiemeli az *Ausonius délutánja*, *Télelő*, *Fénytisztás*, *Hellén ígézet*, *Ketten a kertben*, *Aranyorsó*, *Vascipők évada*, *Kor-kérdező* című verseket, miközben sikertelennek tartja a *Fehér ígézet* címűt, mert túlságosan általánosságban fogalmaz.

Az *Aranyháló* költője már bizonyossággént érzi: az út belül vezet fölfelé, a szíven át az értelemig, és tovább, a transzcendens nyitottságig: „Ágyad mellett az útrakész bőrönd félig nyitva, / mint negyven felé a létezés” (*Vadszedrek*).

A záróciklus versfordításokat tartalmaz. Annak jelzése, hogy a költő eddigi munkásságának jelentős részét képezi a műfordítás. (A *Csuvas szó*, *Mihail Szeszel: Az ínség zsoltárai*, valamint *Gennadij Ajgi* verseinek értő tolmácsolásáért Cseh Károly 1987-ben megkapta a Csuvas Írószövetség Vaszlej Mitta-díját.) A fordításokba a kötet első részéhez hasonló vallomásos hangnemű, nagyobbrészt transzcendens ihletésű versek kerültek. Ajgi, Buharajev, Cvetkov, Tanja Kragujević, Jochen Börner, Maria-Lutz-Gantenbein, Helga M. Novak és Hans Werthmüller egy-egy verse szerepel a befejező verscsoportban.

Werthmüller súlyos és igaz szavaival zárul a verskötet: „Időtlen / bennünk a remény: / ittlétünk / itteni értelmét megtalálni”. Azt kívánjuk, hogy ez a remény váljon valóra a költő és műfordító Cseh Károly pályáján is, aki jelentőset lépett előre, megszenvedett, de hinni tudó, szépen gazdagodó költészetével. (*Miskolc, 1992.*)

Cs. Varga Jitván

Zenei textológia

BÓNIS FERENC: HÓDOLAT BARTÓKNAK ÉS KODÁLYNAK

A Tiszatáj 1960-ban, majd 1965-ben újra, közreadott egy „elfelejtett Bartók-önéletrajzot”. Erről – ugyancsak a Tiszatájban, 1966-ban – Bónis Ferenc szövegkritikai és életrajzi adatok fősorakoztatásával bebizonyította, hogy – bármi jószándékkal született, de – hamisítvány. Mégpedig a Bartókkal kötetre való interjút készítő újságírónak, zenekritikusnak, a most 89 éves Kristóf Károlynak kompilációja.

Bónis Ferencnek, a kiváló zenetörténésznek és jeles zenei ismeretterjesztőnek új könyvében ez a jellegzetesen textológiai tanulmánya is olvasható *Egy hamisított Bartók-önéletrajz* címmel. S mintegy rá rímel a következő dolgozat: *Egy hamisítatlan Kodály-írás*.

Gyanúm, hogy ez a leleményes ellentét a gyökere a tanulmánykötet szerkezetének, annak, hogy nem különíti el egymástól (mint Breuer János 1978-ban megjelent *Bartók*